

Az ankét, amelyet Zsigmond László h. igazgató rekesztett be, komoly eredményekkel zárult. Hozzájárult a XVI—XVII. századi magyar történet kuruc-nacionalista felfogásának, s e felfogás — nemegyszer marxista mezben is jelentkező — maradványainak a leküzdéséhez. Az új- és legújabbkori történet több fontos és a nacionalizmussal összefüggő kérdése — így pl. a XIX. század első fele haladó nacionalizmusának a kétarcúsága; a magyar és nemzetiségi burzsoá nacionalizmusok kölcsönhatása; az „egységes magyar nemzetállam” eszméje; a magyar nacionalizmus reakciós tartalmának elmélyülése az imperializmusban; a „demokratikus” nacionalizmus stb. — nyert az ankéton újszerű, gondolatébresztő megvilágítást. A felszólalásokból — helyesen — nem hiányzott a kritikai és önkritikai elem sem.

Az ankét — pozitívumai mellett — ugyanakkor bizonyos hiányérzetet is keltett. A felszólalások — bár kivétel nélkül fontos problémákat érintettek — meglehetősen mozaikszerűen követték egymást. Egyes hozzászólások csak többé-kevésbé közvetetten kapcsolódtak a nacionalizmus témaköréhez.

A vitán egy kissé túltengett a XVI—XIX. század problematikája. E korszak felszólalói helyesen bírálták a kuruc-nacionalista szemlélet tovább élő maradványait, ugyanakkor egy-két hozzászólásból azt a tanulságot is le kell vonnunk, hogy vigyázni kell: a kuruc-szemlélet kritikája nem vezethet ellenkező oldalú túlzásokra.

Az ankét fő hiányossága az volt, hogy — bár a felszólalóknak több mint a fele az 1848 utáni korszak problémáival s historiográfiájával foglalkozott — legújabbkori történetünknek a nacionalizmussal összefüggő kérdései nem kaptak a jelentőségüknek megfelelő súlyt. Néhány fontos probléma — így pl. a zsidókérdés vagy a trianoni békeszerződés — mélyreható tárgyalása elmaradt; a munkásmozgalomnak a nemzeti kérdéssel kapcsolatos állásfoglalásával csupán két felszólaló foglalkozott.

Az Intézet igazgatósága és pártszervezete megvitatta az ankét tapasztalatait és elhatározta, hogy — a tanulságokat levonva — újabb vitákat és ankétot szervez a magyar nacionalizmus történelmi gyökereiről.